

A reformáció

1. A kora újkor meghatározó eseménye a nagy földrajzi felfedezések mellett.

Fogalma: a katolikus egyház megújítására, átalakítására irányuló mozgalom a XVI. században

eredménye: új keresztény egyházak születése

Nem előzmény nélküli: reformmozgalmak korábban is voltak; jellemzően a katolikus egyház elvilágiasodása hívta életre őket. Elvilágiasodás minden tényező, amellyel az egyház eltávolodik eredeti szerepétől, a bibliai tanításoktól (pl. az egyház hatalmának túlzott megerősödése, az egyház jelentős mértékű meggazdagodása, erkölcsi problémák).

2. A reformáció előzményei:

- X. század – a clunyi reform – bencés szerzetesek mozgalma a hitélet tisztasága érdekében

az eredeti regulákhoz (szabályok), szerzetesi eskükhöz térnek vissza

- XII-XIII. század – a pápaság fénykora (III. Ince pápasága) – gazdag és hatalmas egyház

ezzel szemben bontakoznak ki az eretnekmozgalmak: kathar, valdens, bogumil

közös jellemzőjük: elvetik az egyházi tanításokat, az egyház szükségességét

elvetik az uralkodói hatalmat is, teljes társadalmi és vagyoni

egyenlőséget kívánnak

reformmozgalomnak tekinthetők a koldulórendek is: ferencesek, domonkosok

az egyház anyagias szemléletével szemben koldulásból élnek, közfeladatokat

látanak el (pl. tanítás, betegápolás); az egyház szükségességét és a pápai hatalmat

azonban nem kérdőjelezzik meg

- XV. század – Husz János és a huszitizmus – az eretnekmozgalmakhoz hasonló tanítások, az egyházi

vagyon elítélése

háttere: nagy nyugati schisma, a pápaság tekintélyvesztése

A katolikus egyház kezeli ezeket a kísérleteket: vagy engedményekkel (pl. koldulórendek elfogadása)

vagy erőszakkal (inkvizíció felállítása)

3. A reformáció kezdete: XVI. század, Német-római Császárságban bontakozik ki

A század az egyház és a pápaság újabb válságát hozza („**reneszánsz pápák**” kora)

világias, fényűző pápai udvartartás, laza erkölcsök, reneszánsz felfogás (életöröm)

Közvetlen kiváltó ok: X. Leó pápa búcsúcédulái

egyházi búcsú= az egyházi bűnbocsánat, feloldozás a bűnök alól

a búcsúcédulákkal ez váltható meg, vagyis **a pápa pénzért megvásárolhatóvá tette a bűnök bocsánatát, sőt az üdvözülést is**

Nyilvánvaló képtelenség, a pápa így akar több pénzhez jutni a Szent Péter bazilika építéséhez

A búcsúcédulák ellen emelt szót **Luther Márton ágoston rendi szerzetes**.

1517. október 31.: a reformáció kezdete – Luther 95 pontos tételsort függeszt ki Wittenbergben

nézetei: - „egyedül Isten” – a bűnt nem lehet pénzen megváltani, egyedül Isten

bocsáthatja meg

-„egyedül a hit” – az üdvözüléshez nincs köze a vagyonnak, az ember

egyedül a hit által üdvözül

a hit az egyes ember „magánügye”, Isten és ember személyes

kapcsolatán alapul

nem szükséges hozzá egyházi közvetítő, „minden hívő pap”

-„egyedül a Szentírás” - csak az fogadható el, ami a Bibliában is szerepel

nincs benne szó pápáról, nincs szó gyónásról, szentek és ereklyék

tiszteletéről, egyházi vagyonról, nagy egyházi ünnepekről

Luther **csak a keresztelés és az úrvacsora szokását** tartja fontosnak

A pápaság válasza: Luthert kiátkozzák.

1521: V. Károly német-római császár is foglalkozik Luther tanaival

Wormsban birodalmi gyűlést hív össze, meghallgatja Luthert

Habsburg uralkodó – a Habsburgok hithű katolikusok voltak mindig, V. Károly most sem akar konfliktust a pápával

birodalmi átokkal sújtja Luthert

Luther élete innentől nincs biztonságban – ám akadnak **segítői, pártfogói**, mindenekelőtt a német fejedelmek.

Bölcs Frigyes pfalzi fejedelem **Wartburg várában** „fogságban tartja” Luthert

„látszatfogság”, Luther védelmét szolgálja – „a fogság” alatt fordítja le Luther németre a Bibliát

A fejedelmek több okból is támogatják Luthert:

-szimpatizálnak az egyházi vagyon szükségletlenségével – a Német-római Császárságban az egyház rengeteg birtokkal rendelkezik – a fejedelmek szívesen vennék ezek **kisajátítását (szekularizáció)**

-az uralkodó, V. Károly személye miatt is támogatják:

A fejedelmek általában olyan császárt kedveltek, akinek nincs túl erős hatalma, hagyja érvényesülni őket saját fejedelemségükben. V. Károly nem ilyen: 1516-ban öröklő a spanyol trónt, azzal pedig a hatalmas, újonnan felfedezett gyarmatokat, azok gazdagságát, így **Európa legnagyobb hatalmú uralkodójává** vált („birodalmában soha nem nyugodott le a Nap”).

V. Károly ilyen erős háttérrel erőteljesen próbálta érvényesíteni akaratát a fejedelmekkel szemben, akik ezért nem támogatták őt. A császári hatalom **egyik stabil támasza a katolikus egyház volt**: a reformációban a fejedelmek pedig kiváló lehetőséget láttak, hogy ezt a stabil támaszt meggyengítsék. Ha a katolikus egyház gyengül, gyengítik V. Károly pozícióját is.

4. A reformáció kibontakozása, a lutheri irányzat megerősödése:

A „látszatfogságnak” köszönhetően Luther biztonságban volt, egyre több követője akadt.

1529: V. Károly újabb birodalmi gyűlést hív össze Speyerben

a császár megtiltja Luther tanainak további terjesztését

a Luthert támogató fejedelmek **protestálnak (tiltakoznak)** a döntés ellen – innentől nevezik

Luther követőit **protestánsoknak**

1530: megszületik a lutheri tanok első összefoglalása, az ágostai (augzburgi) hitvallás

készítője: Philipp Melancton

Az 1530-as években **az ellentétek katolikusok és protestánsok között** kiéleződnek, fegyveres harchoz, **vallásháborúhoz vezetnek**. A vallásháborút végül az **augzburgi vallásbéke** zárja le **1555**-ben:

a béke kimondja a **„cuius regio, eius religio” („akié a föld, azé a vallás”) elvét**, mely szerint **minden fejedelem és birtokos maga határozhatja meg alattvalói, jobbágyságai vallását** (katolikus vagy protestáns). Aki nem ért egyet ura vallásával, szabadon más helyre költözhet.

Ezzel szilárdult meg a lutheri reformáció helyzete a Német-római Császárságban: a reformáció ezen irányzatából született meg **a protestáns vagy evangélikus egyház**.

5. A reformáció egyéb irányzatai:

a.) az anabaptisták: a reformáció **népi, radikális irányzata**

vezéralakja: Münzer Tamás

Az anabaptista irányzat szintén a Német-római Császárságban született, de míg Luther támogatói főként fejedelmek voltak, ez az irányzat **a jobbágyság körében szerzett támogatókat**.

Nézeteik: - **elvetik a gyermekkori keresztséget** (a gyermek még nincs tisztában a keresztelés

jelentőségével), **a hozzájuk csatlakozókat felnőttkorukban újrakeresztelték**

(anabaptista = újrakeresztelő)

-**vagyon** **egyenlőséget** hirdetnek – „Isten országa”, melyet itt a földön kell megvalósítani

-az egyházi és a világi hatalmakat nem ismerik el, **teljes egyenlőség**

Az irányzathoz kapcsolódik az 1524-25-ös német parasztháború, melysorán Münzer is életét vesztette.

b.) a svájci (helvét) reformáció: Svájc akkori nevéből (Helvécia) nevezik helvétnek

vezéralakja: Ulrich Zwingli és Kálvin János (Jean Calvin)

nézeteit Kálvin foglalta rendszerbe, követőit nevezik **kálvinistáknak**,

ebből az irányzathból született a mai **református egyház**

Támogatói főként a **polgárság** köréből kerültek ki, szokás a **reformáció polgári irányzatának** nevezni.

Tanításai: -a **predesztináció (eleve elrendelés):** már születéskor eldőlt, hogy valaki kárhozatra vagy

üdvözülésre született-e; az ember cselekedetei ezt nem befolyásolják, csakis Isten

szándéka dönti el. Az, hogy ki lett üdvözülésre kiválasztva, a hit jelzi: a hívő embernek

nem kell félni a kárhozattól

A predesztináció különösen szimpatikus nézet volt a polgárság számára: köreiből többen

foglalkoztak kölcsönügyletekkel, magas kamatra (uzsora) adott kölcsönökkel. A katolikus

egyház szerint a másokon meggazdagodó, másokat kizsákmányoló ember kárhozatra van

ítélve: Kálvin szerint viszont nem ettől függ az üdvözülés, a tisztességes kamatszedés nem

bűn.

-**az erényes, takarékos, tiszta erkölcsű élet Istennek tetsző** – nincs szükség költséges,

drága szertartásokra, túldíszített templombelsőre (a református templom mai is ilyen:

egyszerű, fehérre meszelt falak, szentképek és szobrok nélkül).

A polgárság számára vonzó volt egy ilyen „olcsóbb” egyház elképzelése.

-**demokratikus egyházszervezet:** egy közösség irányítása nemcsak a lelkipásztor feladata.

Kálvin Genfben saját vezetése alatt **új egyházközösségi vezetést** hozott létre: a közösséget

a lelkipásztor és a világi hívekből szervezett testület, a presbitérium irányította (és irányítja

ma is a református közösségekben). Genfben Kálvin közössége szigorú törvényeket hozott

a kocsmábajárók, bujálkodók, szerencsejátékosok, káromkodók ellen, 4 év alatt kb. 900

embert tartóztattak le, 58-at ki is végeztek.

-**zsarnokölő-elmélet:** a világi hatalom vonatkozásában Kálvin szerint **az uralkodó hatalma**

nem Istentől ered, hanem a néptől, és a nép érdekében kell használnia. Ha nem így tesz,

az uralkodót el lehet távolítani.

c.) antitrinitárius (szentháromságtagadó) irányzat:

egy spanyol orvos, **Szervét Mihály** nevéhez fűződik (Miguel Serveto)

a reformáció legszélsőségesebb irányzata, mivel ez már **alapvető keresztény hittételeket támad**

alapvető hittétel (dogma) a kereszténységben a szentháromság tana, vagyis hogy az Atya, a Fiú (Jézus) és a Szentlélek egységet képez, ez alapján maga Jézus is isten

az antitrinitárius irányzat ezt hittételt tagadja

az irányzat Svájcban alakult ki, **Kálvin is veszélyesnek tartotta**, mivel ezek már eretnek tanítások

Szervét Mihályt ezért máglyahalálra ítélték

az irányzat Európa nagyobb részén nem talált követőkre, kivétel Lengyelország és az Erdélyi Fejedelemség

Erdélyben az irányzat követőit unitáriusoknak nevezték

Az ellenreformáció

A reformáció terjedésével a katolikus egyház sok hívet veszített.

Az ellenreformációnak azt a folyamatot nevezzük, amely során a katolikus egyház próbálja híveit visszaszerezni, a protestantizmus további terjedését pedig akadályozni. Ez a folyamat együtt járt az ún. **katolikus megújulással**, mert az ellenreformáció számos reformmal, a katolikus egyházon belüli újítással is járt.

Az ellenreformáció főbb lépései:

a.) a jezsuita rend (Jézus Társasága) létrehozása 1540-ben:

a rend alapítója **Loyolai Szent Ignác** volt, a rend célja a térítés volt, a reformáció különféle irányzatai miatt elveszített hívek visszahódítása

szigorú, katonás rendben működő rend, tagjai a legkiválóbb képzést kapták, hogy fel tudják venni a versenyt a protestáns szókokkal

a rend tagjai láttak el missziós feladatokat a gyarmatokon is, ott a bennszülött lakosság körében terjesztették a katolikus hitet

b.) az inkvizíció (szent törvényszék) újbóli felállítása:

különösen Spanyolországban működött igen aktívan, ott a protestáns vallások híveit üldözték, kínzásnak vetették alá és többnyire máglyahalálra ítélték

c.) összeállították az indexet, a tiltott könyvek jegyzékét, amelyre azon protestáns művek kerültek fel, melyeket a katolikus egyház károsnak ítélt (pl. Luther, Kálvin művei)

d.) 1545-1563 között ülésezett a tridenti zsinat, amelyen számos, a katolikus egyház megújítását jelentő döntés született; ezek az intézkedések azokat a hibákat igyekeztek orvosolni, amelyek a reformációhoz vezettek:

pl. betiltották a búcsúcédulák árusítását

az egyházi méltóságok, tisztségek halmozását

nagyobb hangsúlyt fektettek a papképzésre

átalakították a katolikus liturgiát – szebb, látványosabb lett (pl. körmenetek)

Az ellenreformációhoz kapcsolódott művészeti irányatként a barokk, amely gazdag díszítésével, mozgalmasságával épp azt a célt szolgálta, hogy a híveket elkápráztassa, lenyűgözze, és a katolikus egyház hatalmát hirdesse.